

2.1. RELIGIONSUNDERVISNING I GODKENDTE TROSSAMFUND

Religiøs undervisning af børn og unge i Danmark

Det er et velkendt faktum, at børn, der har modtaget en eller anden form for religiøs opdragelse, har langt større sandsynlighed for at blive religiøse, når de bliver voksne end børn, der ikke er blevet religiøst opdraget. Og selvom der findes eksempler på, at folk der ikke er blevet introduceret til religion i barndommen, kan blive religiøse som voksne, så er det undtagelsen snarere end reglen.

Den vigtigste introduktion til religion finder sted i familien, hvor børn lærer af, hvad forældrene gør og siger – fx at de beder borbøn eller faster eller går i templet. Tit vil forældrene imidlertid ønske at supplere denne oplæring med mere formaliseret indlæring i form af undervisning.

I år har e-årbogen valgt at spørge de godkendte trossamfund om de tilbyder religiøs undervisning for børn og unge.

Trosoplæring af et vigtigt element i alle religioner, men bliver ekstra vigtig for religiøse minoriteter, fordi trossamfundets undervisning vil være måske det eneste sted, hvor børn og unge fra religiøse minoriteter kan være sammen med andre børn med samme religiøse baggrund. Man ville derfor forvente, at der er trosoplæring i ganske mange af de godkendte trossamfund, og at den religiøse undervisning kombineres med sprogundervisning og undervisning om kultur i de trossamfund, som er opstået pga. migration.

Det viser sig at være lidt forskelligt i hvilket omfang de godkendte trossamfund har religiøs for børn og unge. Ingen af de hinduistiske og hinduistiskinspirerede trossamfund har oplyst, at de har undervisning. Dog har vi i år kun fået svar fra to hinduistiske og hinduistiskinspirerede trossamfund, nemlig Krishnabevægelsen og Brahma Kumaris Verdensuniversitet, kan vi ikke sige så meget om trosoplæring for børn med hindu baggrund.

Halvdelen af de godkendte buddhistiske trossamfund har undervisning. Der er ikke undervisning for børn og unge i de vietnamesiske templer. De har tidligere haft undervisning, og selvom de thailandske templer stadig har undervisning, havde de tidligere en del flere undervisningstilbud for børn og unge. Det er overraskende, at der ikke er flere undervisningstilbud for børn og unge med buddhistiske baggrund. [Se Jørn Borups forklaring her](#). Det er derfor især de jødiske, kristne og muslimske trossamfund, hvor det er almindeligt, at trossamfundet udbyder en form for trosoplæring og især for de jødiske og muslimske trossamfund er religiøs undervisning for børn og unge udbredt.

Undervisning for børn og unge finder sted i 39 ud af de 83 godkendte trossamfund vi har fået oplysninger fra.

23 kristne og kristendomsinspirerede trossamfund angiver at de har religiøs undervisning af børn og unge. To angiver at de ikke har et sådant tilbud og de resterende 50 har ikke svaret på spørgsmålet om religiøs undervisning.

To jødiske trossamfund har undervisning.

11 af de godkendte muslimske trossamfund har undervisning. Det er alle de godkendte muslimske trossamfund vi har haft kontakt med. Fire af menighederne under de godkendte trossamfund har ikke undervisning, mens i alt 28 af de islamiske og islaminspirerede menigheder har undervisning. Fem har ingen undervisning og de sidste 22 har ikke svaret på spørgsmålet.

Fire buddhistiske trossamfund har undervisning. Fire oplyser, at de ingen undervisning har.

Ingen af de hinduistiske og hinduistiskinspirerede trossamfund har oplyst at de har undervisning.

Et af de 'øvrige trossamfund', Bahai har regelmæssig undervisning.

Andre steder hvor der er religiøs undervisning:

De religiøse friskoler

Der findes cirka 500 frie grundskoler i Danmark. Heraf er der 21 katolske friskoler (med ialt 7.500 elever) og 37 kristne skoler (med ialt 6.500 elever) og 21 muslimske friskoler. Kristeligt Dagblad bragte i 2010 en nyhed om at antallet af elever på de kristne friskoler er steget fra 5729 i 2005 til 6533 i 2010. Antallet af skoler er det samme. Link: (<http://www.kristeligt-dagblad.dk/artikel/411208:Kirke---tro--Kristne-friskoler-bliver-mere-populaere>)

Andre steder hvor der er religiøs undervisning:

Minikonfirmander og Konfirmationsforberedelse inden for Folkekirken.

Mange folkekirkepræster vil måske vægre sig ved at se konfirmationsforberedelse beskrevet som religiøs undervisning for børn og unge, fordi de ikke mener at den har til formål at få de unge til at tro på Gud. Men religiøs undervisning indbefatter alle former for undervisning om religion på et konfessionelt grundlag, også den undervisning, der har til formål at bibringe viden med henblik på at afklare om man er troende, eller som opøver religiøse færdigheder.

I 2009 blev 70 % af unge konfirmeret, mens minikonfirmation blev udbudt i 75 % af sognene. I alt 40 5 af de 10-11 årige deltager i minikonfirmation.

Se rapport fra februar 2011 om dåbsoplæring her <http://www.km.dk/ministeren-og-ministeriet/publikationer/rapporter.html>

2.2. UDFORDRINGER VED METODE

Af Marie Bisbjerg, cand. mag., Videnskabelig assistent ved Center for SamtidsReligion, Institut for Kultur og Samfund, Aarhus Universitet. E-mail:

mariebisbjerg@hotmail.com

Metode og metodiske overvejelser er en del af alle forskningsprojekter, men hvordan foregår udvælgelsen og det deciderede arbejde med metode egentlig på store forskningsprojekter på universitetet? Denne artikel vil skitsere og diskutere udfordringer og overvejelser i forhold til metode med hensyn til forskningsprojektet *Religiøs fritidsundervisning for børn og unge blandt muslimske grupper i Danmark*.

Projektet *Religiøs undervisning for børn og unge blandt muslimske grupper i Danmark*

Projektet var det første forsøg på at kortlægge udbredelsen af religiøs undervisning blandt de muslimske grupper i Danmark. Projektet, der løb fra september 2010 til marts 2011, havde til formål at kortlægge den religiøse undervisning igennem en primært kvantitativ dataindsamling. I fokus for undersøgelsen var organisatoriske rammer, teologiske baggrunde, underviseres profil samt undervisningstype og -formål.

Projektet, der blev lavet ved Center for SamtidsReligion og var finansieret af Integrationsministeriet, udmundende i en rapport som anslog, at omkring 6.300 børn og unge mellem 5 og 18 år ugentlig deltager i religiøs undervisning i de danske moskeer og muslimske foreninger. Ud fra dette anslåede tal, vurderes det i undersøgelsen, at omkring 10 % af børn og unge med muslimske baggrund deltager i den religiøse undervisning.

I undersøgelsen blev det blevet forsøgt at kortlægge, hvor mange og hvilke typer religiøse undervisningstilbud der findes, og hvor mange deltagere der er tilknyttet disse. En typologisering af undervisningen og grupperne, hvad angår religiøse, etniske og geografiske forhold, er blevet

diskuteret, og der er blevet spurgt ind til, om deltagerantallet de sidste år havde været stigende, så der med et bredere perspektiv kunne siges noget om generelle udviklingstendenser.

De første tre måneder af projektet blev i alt 73 ud af de omkring 125 muslimske grupper i Danmark kontaktet og interviewet. Disse grupper talte både godkendte trossamfund og trossamfund, der ikke er godkendte i hele Danmark. Ydermere blev de 21 muslimske friskoler kontaktet og interviewet til projektet. Det er dermed et meget omfattende datamateriale, der ligger til grund for undersøgelsen.

Denne artikel vil udelukkende beskæftige sig med metoden i undersøgelsen ved at skitsere og diskutere nogle af de metodiske overvejelser som var aktuelle ved projektet.

Kvantitativ og kvalitativ metode

Projektet søgte at kortlægge undervisning blandt alle moskeer og muslimske foreninger i Danmark. Denne opgave er dog ikke lige til. En generel kortlægning af et felt kræver normalvis en overordnet kvantitativ metode, men da dette var et hidtil udforsket emne, måtte kvalitative metoder også tages i brug. Kvantitativ metode er karakteriseret ved f.eks. store spørgeskemaundersøgelser, som kan bruges til at lave statistiske generaliseringer. Kvalitativ metode derimod er ofte karakteriseret ved kvalitative interviews, hvor en eksplorativ indgangsvinkel er vægtet, så der er plads til den enkelte respondents egne anskuelser. På trods af dette projekts overordnede kvantitative udgangspunkt var spørgeskemaer dog ikke fyldestgørende, idet feltet var udforsket, og vi derfor ikke havde nogen referenceramme at gå ud fra. Vi valgte i stedet at bruge det kvalitative interview, fortrinsvis over telefonen. Interviewguiden der blev udarbejdet var semistruktureret, idet det blev vægtet, at der skulle være plads til justeringer og små ændringer. Således var projektet karakteriseret af både kvantitativ og kvalitativ metode, en kombination som viste sig at bære frugt i forhold til at både indsamlingen og analysen af data.

Spørger man om det, man spørger om?

Forskningsprojektet *Religiøs fritidsundervisning for børn og unge blandt muslimske grupper i Danmark* blev oprindeligt kaldt for *Koranskoleprojektet*, en titel der dog hurtigt blev erstattet med den længere, men mere præcise og nuværende titel. Baggrunden for skiftet af navn på projektet er, at et pilotprojekt i projektets indledende faser, som blev udført for at teste den interviewguide, der i begyndelsen af projektet var blevet udarbejdet, viste at navnet koranskole ikke var så velvalgt. Eftersom det primære fokus for undersøgelsen var at kortlægge udbredelsen af religiøs undervisning, og eftersom religiøs undervisning i moskeer traditionelt er blevet kaldt *koranskole*,

var det i interviewguiden blevet valgt at spørge ind til, hvorvidt den givne moske havde en koranskole tilknyttet. Interviewguiden startede således ud med et overordnet spørgsmål, om hvorvidt moskeen havde en koranskole tilknyttet, og herefter fulgte mere specifikke spørgsmål.

Men efter de første par interviews viste det sig, at dette spørgsmål ikke var tilfredsstillende. Dette blev tydeligt, da moskeer som vi vidste havde religiøs undervisning, sagde nej til spørgsmålet, om hvorvidt de havde en koranskole tilknyttet. Et muligt interview kunne således hurtigt blive afsluttet, da formanden for moskeen ville svare nej til, at moskeen havde en koranskole tilknyttet. Men når vi spurgte mere detaljeret ind til moskeens aktiviteter, viste det sig, at de fleste faktisk havde religiøs undervisning for børn og unge som involverede koranen som undervisningsmateriale – altså en koranskole! I et andet tilfælde forklarede respondenterne, at moskeen ganske vist havde undervisning som godt kunne kaldes for en skole, og at koranen selvfølgelig var del af undervisningsmaterialet, så det kunne selvfølgelig godt kaldes en koranskole.

Så hvorfor svarede vores respondenter nej til at have koranskoler, når de havde religiøs undervisning for børn som involverede koranen? Der er flere mulige svar på dette, den mest åbenlyse er den helt klassiske problemstilling inden for religionssociologi, sociologi og antropologi: At man ikke spørger om det, man tror, man spørger om. I dette tilfælde var projektmedarbejdernes forståelse af koranskole altså ikke identisk med respondenternes forståelse af koranskole. Således har respondenterne tænkeligt associeret begrebet koranskole med den form for religiøs undervisning, der traditionelt har været en del af muslimsk kultur i Mellemøsten. Denne religiøse undervisning er selvfølgelig markant anderledes end den religiøse undervisning, der finder sted i de danske moskeer, hvilket medførte at respondenterne svarede nej til at have en koranskole.

Således blev det hurtigt klart, at det var irrelevant at bruge begrebet koranskole i undersøgelsen, da denne term ikke var dækkende med hensyn til, hvad undersøgelsen søgte at kortlægge. Vi erstattede derfor begrebet koranskole med det meget bredere, men samtidig mere inkluderende *religiøs undervisning* eller i nogle tilfælde bare *undervisning*; således skiftede projektet også navn.

Hvordan bliver en undersøgelse repræsentativ?

Hvordan sikrer man, at et forskningsprojekt er repræsentativt? Projektet søgte at lave en general kortlægning af et udforsket felt. For at kunne lave en komplet kortlægning af et felt kræves det først, at man kortlægger respondenterne. For denne undersøgelse betød dette, at vi skulle lave en komplet oversigt over alle moskeer og muslimske foreninger i Danmark. Dette er sværere end som så. De godkendte muslimske trossamfund i Danmark bliver løbende kortlagt dels på Familiestyrelsens hjemmeside, dels med udgivelsen af e-årbogen Religion i Danmark ved Center

for Samtidsreligion. Således findes der nogenlunde opdaterede adresselister over de godkendte muslimske trossamfund i Danmark. Det forholdt sig dog helt anderledes med de ikke godkendte muslimske grupper i Danmark. Disse har ikke været del af et større kortlægningsprojekt siden 2005 med Lene Kühles bog om moskeer i Danmark.

Projektet forsøgte at være repræsentativt ved to aspekter: For det første at kontakte og interviewe så mange moskeer og muslimske foreninger som overhovedet muligt; og for det andet at tage højde for at de kontaktede moskeer og muslimske foreninger var repræsentative i forhold til fire overordnede kategorier: Status som trossamfund (godkendt og ikke godkendt), geografisk placering (København, Sjælland, Fyn og Jylland), etnicitet (tyrkisk, bosnisk, somalisk, arabisk¹ og andet²) og religiøst tilhørsforhold (sunnit og shia). Ved at have disse overordnede kategorier for øje og samtidig vægte at de kontaktede moskeer og muslimske foreninger afspejlede den aktuelle situation i Danmark, søgte undersøgelsen at være repræsentativ.

Et eksempel på hvordan vi søgte at sikre dette, kan illustreres med følgende: Med hensyn til religiøst tilhørsforhold var 90 % af de interviewede grupper sunnimuslimer, mens de resterende 10 % var shiamuslimer. Denne fordeling er et udtryk for den aktuelle fordeling af religiøst tilhørsforhold blandt muslimer i Danmark og globalt.³ Det religiøse tilhørsforhold blandt de interviewede moskeer og foreninger var således repræsentativt i forhold til den generelle fordeling af religiøst tilhørsforhold blandt muslimer i Danmark.

Således forholdt det sig også med de andre kategorier. I forhold til status som trossamfund var 54 % af de interviewede moskeer og muslimske foreninger godkendte trossamfund, mens de resterende 46 % var ikke godkendte grupper. Dette afspejler også den aktuelle fordeling i Danmark generelt. I forhold til geografisk placering samt etnicitet søgte undersøgelsen også at være repræsentativ ved at have den aktuelle situation for øje. Denne fremgangsmåde gør at undersøgelsen, udover at kortlægge religiøs undervisning, også er et øjebliksbillede af det muslimske landskab i Danmark.

1 Den arabiske kategori inkluderer danskere med arabisktalende baggrunde som f.eks. personer med ophav i lande som Egypten, Marokko, Tunesien, Yemen, Jordan, Kuwait, Libyen, Libanon, Algeriet, Irak, Syrien og Saudi-Arabien.

2 Denne kategori inkluderer personer med iransk, afghansk, albansk, serbisk og pakistansk baggrund samt etniske danskere.

3 På verdensplan regnes omkring 90 % af muslimer som værende sunnimuslimer, mens 10 % er shiamuslimer. Denne opdeling ses også afspejlet i Danmark, hvor godt 85 % er sunnimuslimer og de resterende 15 % enten shiamuslimer eller alevimuslimer.

Ethvert forskningsprojekt præsenterer specifikke udfordringer, specielt i forhold til metode, og dette projekt var ingen undtagelse. Artiklen har skitseret nogle af de udfordringer og overvejelser, der gjorde sig gældende ved dette specifikke projekt, for at give et indblik i de metodiske overvejelser ved et stort forskningsprojekt på universitetet.

Hvis du vil vide mere:

Rapporten om religiøs fritidsundervisning for børn og unge blandt de muslimske grupper i Danmark:

http://www.nyidanmark.dk/NR/rdonlyres/C5A4073D-EE7C-445B-BB9A-6F36161E707B/0/rapport_religios_fritidsundervisning_AAU.pdf

Kvale, Steinar

1997 *InterView: en introduktion til det kvalitative forskningsinterview*, Hans Reitzels Forlag, København.

Kühle, Lene

2006 *Moskeer i Danmark – islam og muslimske bedesteder*, Forlaget Univers, Gylling.

Riis, Ole

2001 *Metoder på tværs: Om forudsætningerne for sociologisk metodekombination*, Jurist- og Økonomforbundets forlag, København.

Simonsen, Jørgen Bæk

1990 *Islam i Danmark: muslimske institutioner i Danmark 1970-1989*, Århus Universitetsforlag, Holstebro.

Østergaard, Kate & Jensen, Tina Gudrun

2007 *Nye muslimer i Danmark. Møder og omvendelser*, Forlaget Univers, Gylling.